

Vsebina

11	Predgovor
15	Uvod
19	Kaj je new age
34	Kdo so novodobniki
39	Kje naletimo na novodobniške dejavnosti
49	Novodobniška duhovnost v poznomoderni družbi
52	Sekularizacija in njene razlage
61	Pojav religijskega trga in problem religijske izbire
63	Moderna subjektivizacija in nov odnos do svetega
66	Novodobniško gibanje in religijska identiteta
68	New age – religija ali duhovnost?
77	Zgodovinski izvor novodobniških idej
81	Renesančni ezoterizem
93	Sekularizacija ezoterizma
110	Novodobniški pogled na svet
119	Zgodovinski izvor novodobniških izkustev
130	Novodobniška duhovnost in religiozna mistika
136	Novodobniška duhovnost in profana mistika
143	Pogoji za razcvet novodobniške mistike
149	Študija primera: alkimija in njen vpliv na novodobniško duhovnost
156	Alkimija in duhovna preobrazba
170	Alkimija in telesna preobrazba
176	Novodobniška duhovnost med telesom in duhom
197	Sklep
201	Literatura
211	Stvarno in imensko kazalo

Predgovor

Pričujoča knjiga se ukvarja z religijo, ki ni običajna – vsaj ne v tradicionalnem pomenu besede. Gre za religijo, ki je v marsičem nevidna, kajti bolj kot v javnem biva v intimnem prostoru posameznika, za religijo, ki je slabo razumljena, kajti o njej je napisane le malo strokovne literature, pa tudi za religijo, ki je kaotična in razpršena, saj nima skupnega vodstva, niti skupnih svetih knjig, doktrin ali praks. Pravzaprav nima niti enotnega imena. Nekateri jo poznajo kot *new age*, drugi kot *ново dobo*, tretji kot *ново, novodobsko, novodobniško* ali tudi *alternativno duhovnost*. Kljub temu se zdi, da je vedno močnejše prisotna v kulturi sodobnega razvitega sveta. Od njenega začetka v šestdesetih in sedem-

desetih letih prejšnjega stoletja pa do danes so se njene religijske ideje precej razširile, vendar so tudi zvodenele in izgubile nekdanji kontrakulturni naboj. Na svojih robovih se je novodobniška religija zrasla s prevladujočo kulturo, njene ideje in prakse so se sekularizirale, z njimi pa se zato povsem nehote srečujejo tudi tisti, ki niso neposredni pripadniki novodobniškega gibanja. Danes je že skoraj težko naleteti na osebo, ki ne bi vsaj enkrat v življenju prebrala novodobniškega priročnika za osebno rast, obiskala novodobniškega zdravilca, ki se ne bi zatekla po nasvet k astrologu, udeležila tečaja joge ali ki ne bi kako drugače prišla v bližji stik z novodobniško duhovnostjo. Prav zaradi dejstva, da je novodobniški fenomen široko prisoten, pa vendar slabo poznan, se mi je zdelo potrebno v knjigi posebej predstaviti njegove temeljne sociološke in fenomenološke značilnosti. To je poglobilni namen dela. Ob tem pa se mi je zdelo smiselno poudariti tudi nekatere druge razsežnosti novodobniške religije, predvsem njen zgodovinski razvoj. Kajti če bomo razumeli, od kod prihaja, bomo tudi lažje definirali, kaj pravzaprav je, kakšen je njen sodobni pomen ter kakšna je njena vloga v sodobni kulturi.

S temo novodobniške duhovnosti sem se sicer začela ukvarjati že med doktorskim študijem na Oddelku za sociologijo Filozofske fakultete v Ljubljani. V okviru študija sem med letoma 2004 in 2007 opravljala raziskavo, ki je temeljila tako na teoretskem študiju kot tudi na terenskem delu. Terenski del raziskave je potekal predvsem na slovenskem novodobniškem prizorišču, v manjši meri pa sem proučevala tudi nekatera novodobniška gibanja v tujini, predvsem v Veliki Britaniji in Španiji. V tem času sem se udeležila številnih novodobniških delavnic, seminarjev in tečajev, prečesala sem novodobniške knjigarne, prebirala novodobniške medije ter navezovala osebne stike z novodobniškimi duhovnimi iskalci. Pri raziskovanju sem uporabljala metodo opazovanja z udeležbo, opravila pa sem tudi globinske intervjuje z različnimi novodobniki. Delo, ki je pred vami, se je pravzaprav izvilo iz te raziskave, ki je na nekoliko drugačen način popisana tudi v disertaciji.

V procesu nastajanja knjige je sodelovalo več ljudi, ki bi se jim rada posebej zahvalila za pomoč in podporo. Najprej Alešu Črničju, ki se je že med podiplomskim študijem, torej med nastajanjem predloge za to delo, izkazal kot mentor v najbolj zlahatnem pomenu besede, pozneje pa enako tudi kot urednik in strokovni kolega. Lepa hvala tudi Marku Kerševanu za hitro spisano recenzijo ter Igorju Škamperletu za strokovne in mentorske nasvete v času podiplomskega študija. Zahvalo dolgujem še vsem tistim novodobnikom, ki so me v času raziskave potrpežljivo seznanjali z razlagami novodobniških nauk, ter tistim, ki so v okviru terenske raziskave sodelovali v globinskih intervjujih ter odkrito odgovarjali na

včasih precej intimna vprašanja o svojih verovanjih in religijskih praksah. Hvala tudi Mateju Bertonciju za tehnično pomoč, na katero sem lahko računala tudi v najbolj nemogočih trenutkih. Še posebna zahvala pa družini in prijateljem, zlasti Janji, Anji in Katki, za takšno in drugačno podporo v času raziskovanja in pisanja.

Ljubljana, oktober 2008

Uvod

Tako kot na številnih področjih družbenega življenja je tudi v religioznosti sodobnih zahodnih družb v zadnjih desetletjih opaziti intenzivne spremembe. Tradicionalne religije zaradi sekularizacijskih procesov že dolgo časa izgubljajo svoj prevladujoči vpliv, na religijsko prizorišče pa vse bolj množično vstopajo novi religijski fenomeni, kot so nova religijska gibanja in različne oblike duhovnosti. Z njimi se oblikujejo nove religiozne alternative, razvijajo se novi idejno-vrednostni sistemi, nove religijske prakse in novi odgovori na večna eksistencialna vprašanja o 'poslednjem smislu človeškega bivanja'. Danes je religijski trg bogato založen z najrazličnejšimi religijskimi ponudbami, med katerimi lahko posameznik poljubno

izbira svoj religiozni nazor. Odloča se lahko med številnimi možnostmi, še posebej privlačna izbira pa za mnoge ljudi postaja gibanje new age.

Gibanje new age je sodoben religiozen pojav, v katerega se steka razvejana delta različnih duhovnih tokov. Njegova institucionalna struktura je precej ohlapna, gibanje praviloma ne pozna etabliranega vodstva, uradnih svetih knjig, doktrin, obredov ali praks. Pripadnost gibanju se kaže skozi mreže pol- ali neformalnih skupin, ki si delijo nekakšen skupen religiozen pogled na svet, podobna izkustva in nekatere druge skupne značilnosti. Čeprav se v tem močno razlikuje od tradicionalnih definicij religij, pa new age vendarle lahko obravnavamo kot nekakšno sodobno obliko religije, ki dopušča (in celo spodbuja k temu), da se skupna verovanja in prakse izražajo na individualiziran, privatiziran način. Iskanje enotnih definicij za ta razpršeni, kaotični in eklektični religiozni pojav je precej zahtevna naloga, s katero ima sociološka teorija nemalo težav.

Pravzaprav sociologija ni v zadregi le pri definiranju tega fenomena, našla ni niti konsenza glede njegovega poimenovanja. V mednarodni strokovni literaturi se najpogosteje uporablja angleški izraz *new age*, ki ga najdemo v delih vseh vodilnih raziskovalcev: W. Hanegraaffa (1996), P. Heelasa (1996), J. Lewisa in J. Gordona Meltona (1992), D. Kempa (2004) in drugih. V strokovni terminologiji se v zadnjih letih pojavlja tudi termin *new spirituality*¹, ki ga v slovenščino prevajamo z izrazom *nova duhovnost*. Vendar se ta pojem v strokovnih krogih ni širše uveljavil in mu (še) ni uspelo nadomestiti dobro utrjene zveze new age.

Še težje kot v angleškem je oblikovati ustrezno terminologijo v slovenskem jeziku. Izraz new age se je v preteklih letih najpogosteje prevajal z besednimi zvezami *nova doba*, *novodobno gibanje* ali tudi *novodobna duhovnost*. Vendar menimo, da pridevnik novodoben ni najprimernejša izbira, saj z njim ne moremo popolnoma zagotoviti jasnosti in natančnosti znanstvenega diskurza. Mnogo jih namreč pridevnik novodoben uporablja v njegovem splošnem pomenu, z njim označujejo celo vrsto stvari, ki nosijo lastnosti sodobnega, modernega (npr. novodobna industrija, novodobno suženjstvo itd.). Da bi se izognili pomenskemu prekrivanju, so začeli nekateri avtorji uporabljati pridevniško obliko *novodobski* in s tem poimenovanja *novodobska gibanja* in *novodobska duhovnost* (glej Škafar, ur., 1998; Škafar 1999). Ta tvorjenka morda res zagotavlja večjo razpoznavnost našega fenomena, vendar se zdi, da se v stroki ni najbolje ustalila. Zato smo se odločili za novo pridevniško

¹ Ta pojem sta uporabljala P. Heelas. in L. Woodhead (2005) v svojem delu *The Spiritual Revolution*.

obliko *novodobniški*.² Ta izraz se nam zdi primernejši. Z njim bomo tvorili zveze, kot so *novodobniška gibanja* in *novodobniška duhovnost*, njihove pripadnike pa bomo imenovali *novodobniki*. Fenomen *new agea* bomo ali prevajali v *nova doba* ali pa bomo – kadar bi lahko prihajalo do pomenskega prekrivanja – ohranjali izvorno angleško obliko *new age*. Upamo, da se bodo ti slovenski izrazi tudi širše uveljavili in da bomo z njim prispevali k oblikovanju ustrezne, splošno sprejete slovenske terminologije.

Novodobniško gibanje je na Zahodu prisotno že vse od šestdesetih let 20. stoletja, v slovenskem prostoru pa se je močneje uveljavilo šele v osemdesetih letih. O njegovi prisotnosti priča mnogo novodobniških centrov, društev in skupnosti,³ ne manjka niti tečajev, seminarjev in delavnic za prebujanje notranjih duhovnih potencialov,⁴ kot novodobniške pa bi lahko označili tudi nekatere redne publikacije⁵ in 'duhovno navdihujočo' literaturo.⁶ Številčnost populacije novodobnikov je ravno zaradi visoke individualizacije, razpršenosti in stihijske narave gibanja izredno težko oceniti. Da bi si vsaj približno predstavljali razsežnost tega družbenega fenomena, bi se za začetek morali vprašati, kdo sploh so novodobniki? Ali lahko k njim prištevamo samo ljudi, ki so oblikovali specifičen novodobniški pogled na svet, ki globoko verjamejo v novodobniške ideje in redno opravljajo novodobniške prakse, ali pa lahko mednje uvrščamo tudi tiste, ki h gibanju pristopajo zgolj naključno, informativno ali 'rekreativno'?

Podobno kot za sama novodobniška gibanja tudi za njegove pripadnike težko najdemo enotno definicijo. Pripadnost novodobniškemu gibanju še najlažje razumemo, če upoštevamo njegovo svojevrstno strukturo. Zanj je značilno ožje, notranje jedro, ki ga sestavljajo aktivni pripadniki, ki aktivno prakticirajo, razvijajo, poučujejo ali širijo novodobniško duhovnost, ter obrobje, kamor uvrščamo tiste, ki se z novodobniško duhovnostjo ukvarjajo manj intenzivno ali jo sprejemajo le delno. Bolj ko se pomikamo stran od središča, manjši vpliv imajo novodobniške

² Izraz *novodobniški* izvorno sicer ni naše avtorsko poimenovanje. Vpeljavo tega izraza je v enem od strokovnih razgovorov predlagal sociolog Aleš Črnič (glej tudi Črnič, 2007).

³ Npr. Duhovna univerza, Nova akropola, Zveza za transcendentno meditacijo, Joga v vsakdanjem življenju ...

⁴ Npr. tečaji komuniciranja z angeli, delavnice zdravljenja zemlje, tečaji transformacije nezdravih čustvenih vzorcev itd.

⁵ Npr. revije: *Aura*, *Misterij*, *O osebnosti* itd.

⁶ Tako v tujini kot doma se novodobniška knjižna dela uvrščajo na sam vrh prodajnih lestvic. Med največje novodobniške prodajne uspešnice na slovenskem knjižnem trgu v zadnjih dveh desetletjih sodijo: *Celestinska prerokba*, Jamesa Redfielda, *Alkimist*, Pabla Coelhoa, *Ženske, ki tečejo z volkovi*, Clarise Estes Pincole itd.

ideje in prakse na življenja posameznikov. Na skrajnem robu gibanja najdemo ljudi, ki jih novodobniška duhovnost kot duhovna alternativa morda niti ne zanima, vendar pa zaradi različnih razlogov sprejmejo nekatera novodobniška prepričanja ali uporabljajo njihove prakse. Mednje sodijo npr. tisti, ki se – izključno zaradi zdravstvenih razlogov – zatečejo v novodobniško zdravilstvo ter pri tem delno sprejmejo vero v njegove duhovne moči. V takšni situaciji lahko podamo le površne ocene, ki smo jih oblikovali glede na poznavanje stanja na terenu. Po njih ima ožje jedro gibanja v Sloveniji nekaj tisoč pripadnikov, tistih, ki bi jih lahko uvrstili v razširjeni novodobniški krog, pa je še nekajkrat več in jih lahko po naših ocenah merimo v več deset, na skrajnem obrobju pa tudi v več sto tisoč. Ob tem moramo seveda poudariti, da podatki o številu pripadnikov niso zadostno merilo vpliva in pomena novodobniške duhovnosti v sodobnih družbah. Kot opozarja mnogo avtorjev, se njen pravi pomen kaže v odzivih družbe na njeno delovanje.

Čeprav se je novodobniško gibanje že uveljavilo kot splošno poznan ter tudi medijsko in politično opažen družbeni pojav, se domača znanost na to dejstvo le počasi odziva. Družboslovna refleksija novodobniškega fenomena v slovenskem prostoru ne sledi hitrim spremembam, ki se dogajajo v družbenem vsakdanu. V zadnjem desetletju in pol, odkar se pri nas vidneje pojavlja gibanje, je tako nastalo le nekaj strokovnih besedil domačih avtorjev. Prav šibka teoretska zainteresiranost za razumevanje te razsežnosti sodobne realnosti je pomenila eno glavnih spodbud za naše delo.

Naše delo smo razdelili na pet vsebinskih poglavij. V prvem smo novodobniški fenomen predstavili v njegovih bistvenih razsežnostih. Poskušali smo odgovoriti na vprašanja, kaj je novodobniško gibanje, kdo so novodobniki in katere so najpomembnejše družbene značilnosti gibanja. V drugem poglavju smo želeli prikazati družbene okoliščine moderne in pozne moderne dobe, v katerih se je rodilo novodobniško gibanje. Pojasniti smo poskušali moderne procese sekularizacije, pluralizacije, subjektivizacije in druge procese, ki so omogočili njegov nastanek. Tretje poglavje obširneje pojasnjuje, od kod izvirajo novodobniški idejni nazori, iz katerih zgodovinskih duhovnih gibanj so izšli ter kako so se prilagajali novodobniškimi okvirom. Četrto se na podoben način sprašuje o izvoru novodobniških izkustev ter jih primerja s tistimi, ki so se v zgodovini pojavljala v mističnih krogih. V petem poglavju pa smo želeli tudi na praktičnem primeru pokazati, kako so zgodovinska duhovna izročila zaznamovala novodobniško duhovnost. Kot študijski primer smo izbrali tradicijo alkimije, sledili smo njenemu razvoju ter na koncu ugotavljali, s katerimi idejami in izkustvi je najmočnejše vplivala na novodobniški milje.

Kaj je new age

Izraz new age ali nova doba označuje skupek religijskih oz. duhovnih gibanj, ki so se v šestdesetih letih 20. stoletja pojavila v Severni Ameriki, kmalu zatem pa tudi v Evropi in drugod po svetu. Čeprav je new age tipičen produkt zahodne (pozno) moderne kulture, so se z globalizacijo idej in življenjskih praks njegova gibanja oblikovala tudi drugod, npr. v Rusiji, Indiji, na Japonskem, v Zahodni Afriki in Braziliji. New age ni organizirano gibanje, njegovih pripadnikov ni mogoče prešteti niti ni mogoče natančno določiti njegovih duhovnih doktrin. Tudi njegove duhovnosti se ne da primerjati s klasičnimi religijami, še najlažje si jo predstavljamo kot okvir, v katerem se eklektično prepletajo različne religiozno

naglašene ideje in prakse, ki jih novodobniški posamezniki ter skupine vključujejo v svoja zasebna in javna življenja. Konsenza o tem, kaj je new age in do kod sega, torej ni; pojem ima za različne ljudi zelo različne pomene in je izredno težko opredeljiv. Kljub svoji izmuzljivosti pa se vseprek uporablja kot razvodenela, posplošena oznaka za najrazličnejše družbeno-religijske fenomene. Meja med gibanji, idejami in praksami, ki naj bi pripadale new ageu, ter tistimi, ki jih ne moremo več uvrščati vanj, je v številnih primerih zabrisana ali vsaj močno prepustna, zato lahko novodobniške ideje pogosto povsem neopazno vstopajo v druge religije in tudi v najrazličnejše prostore sekularne družbe ter tako soustvarjajo širšo družbeno-kulturno realnost našega časa. Vse to nas navaja k misli, da new age ni zanemarljiv dejavnik v sodobni družbi in da je čas za resnejši družbeni razmislek o tem fenomenu.

Kljub medsebojnim strukturnim in vsebinskim razlikam novodobniška gibanja povezuje vrsta skupnih značilnosti. Kot prvo naj omenimo kritično družbeno naravnost, ki je vsaj v začetku pomenila pomembno identifikacijsko vez med raznolikimi vejami new agea. Izvorno je bil new age kontrakulturno gibanje, ki se je pojavilo zaradi množičnega nezadovoljstva s prevladujočimi smernicami družbenega in kulturnega razvoja na Zahodu po drugi svetovni vojni. Seveda to ni bilo edino kontrakulturno gibanje tistega časa, kajti v nemirnih šestdesetih in sedemdesetih letih so se pojavila različna kritična gibanja, ki so si prizadevala za spremembe na političnem, umetnostnem in drugih področjih družbenega življenja. Kritična ost, ki so jo oblikovala novodobniška gibanja, je zadevala tako religijsko kot sekularno sfero in je bila uperjena tako proti uradnemu krščanstvu kot proti sekularnim ideologijam. Krščanskim cerkvam so novodobniki očitali njihovo dogmatičnost, zbirokratiziranost ter avtoritativen odnos do vernikov in vprašanja svetega. Sekularne institucije, ideologije in znanost pa so zavračali zaradi njihovega redukcionističnega kartezijanskega pogleda na svet ter zaradi materialističnih nazorov, ki so privedli do odtujenosti in pretirane racionalizacije vsakdanjega življenja. Čeprav so bile kontrakulturne ideje v začetku široko razširjene med novodobniškimi gibanji, danes izgubljajo svojo nekdanjo funkcijo. Marsikatero novodobniško gibanje je namreč opustilo nekdanjo kritično držo in se je povsem zraslo s prevladujočo kulturo, prav tisto, ki jo je desetletja tako vneto kritiziralo.

Naslednja pomembna skupna značilnost, ki je novodobniškim gibanjem dala tudi ime, je optimistična vera v prihod nove dobe. Ideja o novi dobi je imela sprva zelo močan astrološki poudarek. Novo dobo so napovedovali astrološki izračuni, po katerih naj bi konec 20. stoletja nastopil čas, ko se bo končalo obdobje, ki ga je več kot dve tisočletji zaznamovalo znamenje rib, po njem pa naj bi se začela doba vodnarja. Ta nebesni premik naj bi imel daljnosežne in radikalne, vendar večino-

ma pozitivne zemeljske posledice. Vodnar je zodiakalno zračno znamenje, ki naj bi pospeševalo razvoj duhovnosti, razumevanja in harmonije v svetu in ki je v nasprotju s konfliktnim znamenjem rib, v katerem so prevladovala tekmovanja, spori in vojne. Te ideje so tako pomembno zaznamovale novodobniška verovanja, da je bilo gibanje na svojem začetku celo bolj znano pod imenom vodnarjeva doba.

Večini gibanj je skupno tudi to, da je v njihovi idejni substanci – kljub imenu nova doba – le malo novega. Velik del novodobniške duhovnosti namreč temelji na reinterpretaciji in ustvarjalnem sinkretičnem spajanju različnih religijskih in duhovnih izročil, ki jih človeštvo razvija že tisočletja. Novodobniška duhovnost se najpogosteje naslanja na zgodovinske ideje ezoteričnih, okultističnih, mističnih in magijskih tokov, v njej najdemo religiozne elemente nekaterih velikih svetovnih religij, ne nazadnje pa se navdihuje tudi pri znanosti. Nekritično torej meša najrazličnejše ideje, ki so se oblikovale pod vplivi krščanskih, budističnih, hindujskih, islamskih, taoističnih, poganskih, animističnih in drugih religij ter pod vplivi nekaterih sekularnih, znanstvenih in filozofskih miselnih tokov. Ker je new age v svoji osnovi zahodni kulturni fenomen, je njegove paradigme najbolj prevladujoče zaznamovala zahodna duhovnost, med tujimi vplivi pa so najpomembnejše azijske religije, ki so se na Zahodu začele uveljavljati vse od 19. stoletja dalje. Podobno kot novodobniške religiozne ideje so eklektični tudi novodobniški rituali in prakse, ki se izvajajo v obliki različnih zdravilskih postopkov, poganskih in šamanističnih obredov, telesnih in meditacijskih vaj ali v povsem modernih sekularnih oblikah predavanj, seminarjev in delavnic.

Nobena od idej ali praks v new ageu nima absolutne prednosti pred drugo. Med njimi ni hierarhije in ni določeno, katera naj bi bila pomembnejša od drugih. To razvrščanje je prepuščeno posamezniku, ki naj si sam uredi svojo lastno lestvico religioznih vrednot. Med bistvene predpostavke new agea namreč spada duhovna izbira, ki omogoča, da iz široke palete novodobniških religioznih nazorov vsak sam izbere tiste nauke in prakse, ki najbolje ustrezajo njegovim religioznim potrebam in odgovarjajo na njegova religiozna vprašanja. New age zato imenujejo tudi *do-it-yourself*, *mix and match* ali *bricolage religion*. Novodobniški brikolaži navadno niso sestavljeni čisto naključno, ampak se jih oblikuje z določeno mero premišljenosti. Preden namreč novodobniki neki nauk dokončno ponotranjijo, želijo tudi preizkusiti, kako deluje. Ugotoviti poskušajo, ali ga lahko tudi sami občutijo kot resničnega ter ali funkcionira tudi v njihovem življenju. Pri tem se opirajo na univerzalno novodobniško vodilo, ki pravi, da je duhovno vodenje, ki ga je mogoče preveriti v lastnem duhovnem izkustvu, legitimnejše od vseh oblik objektivno interpretiranih verovanj.

New age je kompleksen, kaotičen religijski fenomen, ki ga je težko umestiti v sistematične teoretske okvire. Raziskovalci, ki so to poskušali, so vedno znova opozarjali, da njihove opredelitve niso zadostne niti dokončne. Eden tistih, katerih teze spadajo med najbolj kompleksne, je Wouter Hanegraaff s svojim delom *Novodobniška religija in zaborjena kultura* (angl. *New Age Religion and Western Culture*), ki je med raziskovalci new agea doseglo veliko odmevnost. Da bi si vsaj v grobem predstavljali, katere religijske pojave uvrščamo pod dežnik new agea, bomo po njegovem zgledu novodobniške dejavnosti razdelili v štiri večje skupine, ki jih imenujemo: 1) holistično zdravilstvo, 2) novopoganstvo, 3) komuniciranje s transcendentnimi viri in 4) novodobniška znanost (Hanegraaff, 1996: 23).

Holistično zdravilstvo

Verjetno je prav holistično zdravilstvo najbolj vidna veja novodobniškega gibanja, kajti z njim pogosto prihajajo v stik tudi tisti, ki niso neposredni pripadniki gibanja. Obiskovanje novodobniških zdravilcev je v sodobnem razvitem svetu in tudi pri nas postalo povsem legitimna in močno razširjena praksa, za katero se ljudje odločajo zaradi različnih razlogov: nekateri poskušajo tako dopolniti storitve javnega zdravstva, drugi izgubljajo vero v učinkovitost uradne medicine, za tretje je to zdravstvena preventiva, novodobniki pa obiskovanje zdravilcev razumejo predvsem kot duhovno dejavnost, še eno od praks, ki sestavlja njihovo duhovno življenje. Zdravljenje ima zanje religiozen pomen in v njem vidijo priložnost za duhovno napredovanje.

Holistično zdravilstvo je širok pojem. Pod njegovo streho poskušamo zajeti izredno raznolike metode zdravljenja, ki se po svojih postopkih, predvsem pa po svojem religioznem nazoru močno razlikujejo od sodobne uradne medicine. Nekatere so novodobniki povzeli po starejših religijskih in zdravilskih izročilih iz najrazličnejših kultur, druge pa so razvili sami na podlagi sinkretičnega mešanja različnih tradicij ter sodobnih znanstvenih izsledkov. Med te metode spadajo homeopatija, zeliščno zdravljenje, akupunktura, kiropraktika, refleksologija, kraniosakralno zdravljenje, najrazličnejše masaže in druge oblike manualnih alternativnih metod, aromaterapije, nutricionistične terapije, celično zdravljenje, zdravljenje s kristali, kovinami, z barvami, glasbo, zvokom in meditacijo, zdravljenje z vizualizacijo ter druge alternativne metode, ki so se začele množično pojavljati v zahodnih družbah ob koncu šestdesetih in v sedemdesetih letih 20. stoletja.

Seveda moramo k holističnemu zdravilstvu prišteti tudi vse tiste oblike zdravljenja, ki se ne ukvarjajo le s telesom, ampak tudi z dušo. Zato vanj uvrščamo tudi različne psihološke pristope, tako teoretske kot praktične. Glavni teoretski vir, na